

УДК 378:373.2.011.3-051]37-058.53

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2025.2.7>

Маріанна МАТИШАК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Степана Бандери, 1, м. Івано-Франківськ, Україна, 76014

ORCID: 0000-0001-9235-9835

Ірина СКОМОРОВСЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Степана Бандери, 1, м. Івано-Франківськ, Україна, 76014

ORCID: 0000-0002-7545-4483

Бібліографічний опис статті: Матішак, М., Скоморовська, І. (2025). Неформальна освіта у змісті фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 2, 48–53, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.2.7>

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА У ЗМІСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті актуалізовано проблему використання потенціалу неформальної освіти у процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів дошкільної освіти. Шляхом аналізу нормативно-правових документів та сучасних наукових публікацій встановлено актуальність і практичну значущість порушеної проблеми, виявлено сутність і зміст ключових понять та дотичних до них. Виокремлено характеристики неформальної освіти: автономність діяльності центрів неформальної освіти; різновіковий склад і різні сфери діяльності здобувачів освіти; гнучкість форм і методів; онлайн-навчання; реалізація індивідуальних потреб і особиста відповідальність здобувачів неформальної освіти.

Наведено особливості реалізації неформальної освіти на прикладі психолого-педагогічних дисциплін освітньої програми «Дошкільна освіта» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Акцентовано на методологічних підходах (аксіологічний, компетентнісний, особистісно орієнтований та діяльнісний) та принципах (варіативність, демократичність, добровільність, доступність, гнучкість) організації неформальної освіти в процесі професійної підготовки бакалаврів дошкільної освіти. Представлено приклади сертифікованих онлайн-курсів, вебінарів та конференцій на освітніх платформах (Дія.Цифрова освіта, Coursera, Prometheus, EdEra, Всеосвіта, Освіторія), зміст яких дотичний до освітніх компонентів «Психологія загальна» та «Вступ до спеціальності» тощо.

Сформульовано організаційно-педагогічні умови впровадження неформальної освіти під час фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: урахування вимог нормативно-правових документів; орієнтація на зміст і специфіку майбутньої професійної діяльності; забезпечення особистісної орієнтованості та індивідуалізації в процесі вибору форми і методів неформальної освіти.

Ключові слова: неформальна освіта, професійна підготовка, дошкільна освіта, організаційно-педагогічні умови.

Marianna MATISHAK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool and Special Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Stepana Bandery str., 1, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76014

ORCID: 0000-0001-9235-9835

Iryna SKOMOROVSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool and Special Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Stepana Bandery str., 1, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76014

ORCID: 0000-0002-7545-4483

To cite this article: Matishak, M., Skomorovska, I. (2025). Neformalna osvita u zmisti fakhovoi pidhotovky maibutnikh vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity [Non-formal education in the content of professional training of future teachers of preschool education institutions]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2, 51–56, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2025.2.7>

NON-FORMAL EDUCATION IN THE CONTENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

The article updates the problem of using the potential of non-formal education in the process of professional training of future bachelors of preschool education. By analyzing regulatory documents and modern scientific publications, the relevance and practical significance of the problem raised is established, the essence and content of key concepts and related ones are revealed. The characteristics of non-formal education are highlighted: autonomy of the activities of non-formal education centers; mixed-age composition and various spheres of activity of education seekers; flexibility of forms and methods; online learning; implementation of individual needs and personal responsibility of informal education seekers.

The features of the implementation of non-formal education are presented on the example of psychological and pedagogical disciplines of the educational program «Preschool Education» of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Emphasis is placed on methodological approaches (axiological, competency-based, personally oriented and activity-based) and principles (variability, democracy, voluntariness, accessibility, flexibility) of organizing non-formal education in the process of professional training of bachelors of preschool education. Examples of certified online courses, webinars and conferences on educational platforms (Diya.Tsifrova osvita, Coursera, Prometheus, EdEra, Vseosvita, Osvitoria) are presented, the content of which is relevant to the educational components «General Psychology» and «Introduction to the Specialty», etc.

The organizational and pedagogical conditions for implementing non-formal education during the professional training of future educators of preschool educational institutions are formulated: taking into account the requirements of regulatory documents; orientation on the content and specifics of future professional activity; ensuring personal orientation and individualization in the process of choosing the form and methods of informal education.

Key words: non-formal education, vocational training, preschool education, organizational and pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти в Україні зорієнтована на підготовку висококваліфікованого конкурентоздатної фахівця, здатного активно діяти і вирішувати професійні завдання якісно, швидко, ефективно. Це потребує удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх педагогів відповідно до сучасних викликів, оновлення освітніх програм, доповнення змісту навчальних дисциплін та різних видів практик, застосування інноваційних підходів до формування професійних компетентностей, затребуваних в соціумі. Значний потенціал для поглиблення фахових знань та розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти мають інструменти неформальної освіти, які необхідно гармонійно інтегрувати в процес професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Нормативно-правові документи, які регулюють організацію професійної підготовки майбутніх педагогів містять низку положень про необхідність стимулювати здобувачів вищої освіти на різних рівнях до саморозвитку, самовдосконалення, мотивації до навчання упродовж життя. У Законі України «Про освіту»

наведено трактування понять «формальна освіта», «неформальна освіта» та «інформальна освіта», представлено їх зміст, а також уточнено, що «результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти в порядку, визначеному законодавством» (Закон України «Про освіту», 2017).

У стандарті вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта виокремлено спеціальні компетентності, якими повинні оволодіти здобувачі, а саме «здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж всього життя людини» (Стандарт вищої освіти, 2019). Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» у змісті трудової функції «професійний розвиток і самовдосконалення» містить компетентність «здатність до навчання впродовж життя» (Професійний стандарт, 2021). Означене засвідчує необхідність цілеспрямованого застосування потенціалу неформальної освіти

педагогів вже на етапі навчання в закладі вищої освіти задля збагачення змісту освітніх компонентів, розвитку в здобувачів навичок самоосвіти і стимулювання бажання професійного і особистісного самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій переконує в актуальності і практичній значущості порушеної проблеми. Теоретико-методологічні аспекти професійного становлення майбутніх вихователів ЗДО представлено в наукових розвідках Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Загородньої, О. Кононко, К. Крутий, Н. Лисенко, О. Половіної, Т. Поніманської, Т. Танько та ін. Проблема організації неформальної освіти майбутніх педагогів висвітлена в публікаціях таких учених як В. Андрущенко, Т. Боровик, Т. Євтухова, В. Литвин, Н. Павлик, Л. Рут'ян, Є. Савельєв, О. Самодумська, О. Стечкевич та ін. Попри значну кількість досліджень, потребують додаткової уваги методичні аспекти та організаційно-педагогічні умови застосування інструментів неформальної освіти в професійній підготовці майбутніх вихователів ЗДО, а також інтегрування потенціалу неформальної освіти у зміст освітніх компонентів навчального плану підготовки бакалаврів дошкільної освіти.

Мета дослідження – обґрунтувати методологічні підходи та організаційно-педагогічні умови впровадження потенціалу неформальної освіти в зміст професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій педагогічній літературі категорія «неформальна освіта» розглядається досить часто. Дослідники аналізують наукові підходи до змісту поняття, основні характеристики неформальної освіти, теоретичні та практичні аспекти впровадження в освітній процес на різних рівнях. У документах Ради Європи акцентовано на тому, що неформальна освіта забезпечує свідоме ставлення особистості до саморозвитку, задоволення суспільного запиту на формування актуальних компетентностей, доповнює формальну освіту і сприяє формуванню соціально активних громадян (Асамблея Ради Європи, Європейська асоціація освіти дорослих та ін.).

В дослідженнях українських науковців знаходимо суперечливі підходи до трактування поняття «неформальна освіта». В. Андрущенко

акцентує на тому, що неформальна освіта це «самоосвіта вільних особистостей» і дотична до таких категорій як «освіта дорослих», «освіта впродовж життя». Водночас характеристиками неформальної освіти є високий рівень свободи та відповідальності особистості за професійний і культурний саморозвиток (Андрущенко, 2013, с. 8). Н. Павлик, досліджуючи специфіку організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів пропонує таке визначення: «неформальна освіта – форма і процес особистісного, соціального та професійного становлення суб'єкта навчання, заснована на принципах добровільності, демократичності, опори на інтереси та потреби особистості» (Павлик, 2018, с. 53). О. Шапочкіна розглядає досліджуване поняття на державному, суспільному, особистісному та університетському рівнях і трактує неформальну освіту як «складову системи неперервної професійної освіти, самостійно мотивований вид діяльності, який пов'язаний із осмисленим вибором особистістю різноманітних форм організації навчання, що спрямовані на саморозвиток і професійне вдосконалення, опанування додаткових компетенцій» (Шапочкіна, 2012, с. 7).

В сучасних публікаціях (В. Литвин, Н. Павлик, О. Шапочкіна та ін.) окреслено також специфічні характеристики неформальної освіти, а саме:

- автономність центрів неформальної освіти і відповідно відсутність єдиних нормативних вимог щодо забезпечення освітнього середовища (стандартів, навчальних планів, чітко окресленого часу й терміну навчання тощо);
- різновіковий склад здобувачів неформальної освіти, які мають певний соціальний досвід, сформований тип соціальної поведінки і водночас рівність усіх учасників;
- приналежність до різних галузей професійної діяльності, практична зорієнтованість змісту освітніх впливів;
- гнучкість форм і методів навчання;
- максимальне використання можливостей онлайн-навчання;
- спрямованість на реалізацію індивідуальних освітніх потреб особистості;
- особиста відповідальність учасників неформальної освіти, свобода самовираження й добровільність участі (Литвин, 2021; Павлик, 2018; Шапочкіна, 2012).

Організація неформальної освіти здобувачів у сучасних закладах вищої освіти регулюється відповідними нормативними документами: Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», методичними рекомендаціями МОН та положеннями закладів освіти. У Законі України «Про освіту» зазначено, що «неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» (Закон України «Про освіту», 2017).

У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника розроблено положення, відповідно до якого відбувається визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти (Положення про визнання результатів навчання, 2022). В документі встановлено види неформальної освіти (професійні курси / тренінги, громадянська освіта, онлайн освіта, професійні стажування тощо), вимоги та умови проведення процедури визнання, порядок зарахування та оцінювання результатів неформальної освіти. Означені можливості забезпечують реалізацію окремих напрямів індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти і спираються на ключові цінності, як-от: демократичність, лояльність і відповідальність, індивідуальний підхід, раціональність і ефективність тощо.

Потенціал неформальної освіти застосовується і в процесі фахової підготовки майбутніх бакалаврів дошкільної освіти. Завдяки використанню інструментів неформальної освіти здобувачі мають можливість додаткового саморозвитку, збагачення світогляду і знань з питань, які їх зацікавили, підвищення рівня професійної компетентності, удосконалення «soft skills» (гнучкі навички), розвиток конкурентоздатності. У змісті психолого-педагогічних дисциплін, зокрема нормативних освітніх компонентів «Психологія загальна», «Вступ до спеціальності», передбачено зарахування результатів неформальної освіти як виконання контролю самостійної роботи здобувачів спеціальності А2 Дошкільна освіта.

У процесі інтегрування інструментів неформальної освіти в процес фахової підготовки майбутніх вихователів необхідно спиратися

на основні методологічні підходи, актуальні в сучасному освітньому просторі. У контексті порушеної проблеми акцентуємо на аксіологічному, компетентнісному, особистісно орієнтованому, діяльнісному та інших підходах.

Аксіологічний підхід відображає зорієнтованість на загальнолюдські, національні та культурні цінності, а також якість і ефективність неформальної освіти. Пріоритетність аксіологічного підходу задовольняє суспільні потреби через зміст неформальної освіти.

Компетентнісний підхід реалізовується завдяки вибору тематики курсів, тренінгів та інших різновидів неформальної освіти, яка має доповнювати зміст освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта» і забезпечувати готовність здобувачів до самореалізації в майбутній професійній діяльності з дітьми дошкільного віку.

Особистісно орієнтований підхід під час організації неформальної освіти забезпечується варіативністю форм, методів і тематики курсів, тренінгів, занять відповідно до інтересів та уподобань здобувачів освіти. Представлення результатів неформальної освіти також може здійснюватися в різних формах на розсуд здобувача (наукове повідомлення, презентація, ментальна карта, колаж, сертифікат тощо). Таким чином здобувачі освіти розвивають власні педагогічні та комунікативні здібності, креативність, реалізують особистісні й професійні бажання та інтереси. Як зазначають науковці, сучасні конкурентоздатні педагоги дошкільної освіти «мають бути спрямовані на постійне самовдосконалення, саморух, саморозвиток, відкритість до змін» (Мельник, 2023).

Діяльнісний підхід передбачає фізичну і ментальну включеність у процес пізнання, акцентування не стільки на збагачення знань, скільки на удосконалення умінь і навичок, посилення внутрішньої мотивованості. Як зазначає Ю.Зубцова, «особистісний розвиток може ефективно здійснюється лише у процесі активної діяльності, яка передбачає розвиток умінь і навичок особистості у практичній діяльності, яка виступає рушійною силою пізнання та розвитку людського суспільства; структура діяльності охоплює потреби, мету, мотиви, дії, предмет, засоби та результат» (Зубцова, 2022). У руслі діяльнісного підходу забезпечується розвиток організаційних умінь, комунікатив-

них навичок, досвіду партнерської взаємодії майбутніх вихователів ЗДО з дітьми і батьками дошкільників.

Важливими принципами в цьому контексті є варіативність, демократичність, добровільність, доступність, гнучкість вибору форм і методів неформальної освіти у межах тематики нормативних і вибіркових освітніх компонентів, передбачених ОП «Дошкільна освіта».

У процесі професійної підготовки здобувачів спеціальності А2 Дошкільна освіта враховуються результати неформальної освіти – сертифіковані онлайн-курси, вебінари та конференції на освітніх платформах Дія.Цифрова освіта, Coursera, Prometheus, EdEra, Всеосвіта, Освіторія та ін. У змісті освітніх компонентів «Психологія загальна» та «Вступ до спеціальності» передбачено опрацювання онлайн-курсів, зміст яких дотичний до проблем психолого-педагогічної підготовки майбутніх вихователів до освітньої взаємодії з дітьми дошкільного віку, збереження ментального здоров'я педагога, психоемоційної підтримки учасників освітнього процесу тощо. З-поміж таких курсів виокремлюємо «Психологія стресу та способи боротьби з ним», «Базова психологічна допомога в умовах війни», «Стрес-менеджмент для освітян», «Протидія та попередження булінгу (цькування) в закладах освіти» (Prometheus), «Діалоги без тривоги» (EdEra) та ін.; вебінар «Щоденна турбота як протидія стресу» (Дія.Цифрова освіта); освітній серіал «Якісне освітнє середовище дитячого садка» (Дія.Цифрова освіта) та ін.

Узагальнення теоретичних аспектів проблеми, наукових розвідок і практичного досвіду дозволили сформулювати організаційно-педагогічні умови використання потенціалу неформальної освіти в процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО, а саме:

1. Урахування вимог нормативно-правових документів щодо визнання результатів неформальної освіти в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, дотримання відповідних процедур і методичних рекомендацій.

Важливим аспектом є також включення в силабус і навчальні програми інформації про можливість врахування результатів неформальної освіти відповідно до змісту конкретної навчальної дисципліни з переліком рекомендованих курсів та критеріями їх оцінювання.

2. Орієнтація на зміст і специфіку майбутньої професійної діяльності під час вибору тематики курсів (тренінгів, групових занять) для здобувачів вищої освіти. Інтегрування змісту неформальної освіти з метою і цілями освітніх компонентів, у межах яких передбачено опрацювання різних форм неформальної освіти. При цьому слід враховувати положення стандарту вищої освіти та професійного стандарту, зокрема, перелік загальних і спеціальних компетентностей та програмних результатів навчання

3. Забезпечення особистісної орієнтованості та індивідуалізації в процесі вибору форми і методів неформальної освіти, варіативність форм представлення здобувачами результатів. Важливими є мотивування здобувачів, стимулювання пізнавальних інтересів, акцентування на значущості обраних напрямів неформальної освіти для особистісного розвитку та професійного становлення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, потенціал неформальної освіти забезпечує можливості для доповнення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, сприяє формуванню компетенцій, необхідних у професійній педагогічній діяльності, стимулює у здобувачів освіти мотивацію, інтерес та бажання особистісного і професійного самовдосконалення. Виокремлені методологічні підходи та організаційно-педагогічні умови забезпечують цілеспрямованість і системність у процесі впровадження неформальної освіти в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в конкретизації різних форм та методів неформальної освіти майбутніх вихователів ЗДО у відповідності до запитів і цінностей сучасного освітнього простору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку. *Вища освіта України*. 2013. № 4. С. 5–9.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Зубцова Ю. Генеза методології діяльнісного підходу в освіті. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 48. Т. 1. 2022. С. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.1.5>

4. Литвин В. А. Сучасні аспекти організації неформальної освіти майбутніх педагогів. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2021. Вип. 17 (46). С. 63–75. DOI: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-17\(46\)](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-17(46))
5. Мельник І., Волох Л. Складові конкурентоздатності майбутнього педагога дошкільної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, (5), 2023. С.15–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.3>
6. Наказ МОН України №1456 від 21.11.2019. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>
7. Павлик Н. П. Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 350 с.
8. Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Введено в дію наказом ректора 24.11.2022 р. № 672. URL: https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/05/02-07.33_2022-polozhennia-pro-vyznannia-rezultativ-navchannia-zdobutykh-shliakhom-neformalnoi-osvity-v-prykarpatskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-vasyli-stefanyka.pdf
9. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». № 755-21 від 19 жовтня 2021 р. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
10. Шапочкіна О. В. Сучасні тенденції розвитку неформальної освіти майбутніх учителів у Німеччині: автореф. дис. канд. наук. Київ, 2012. 22 с.

REFERENCES:

1. Andrushchenko V. (2013) *Filosofia neformalnoi osvity: problemy ta perspektyvy rozvytku* [Philosophy of non-formal education: problems and prospects for development]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. № 4. P. 5–9 (in Ukrainian)
2. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»* (2017) [Law of Ukraine «On Education»]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian)
3. Zubtsova Yu. (2022) *Heneza metodolohii diialnisnogo pidkhodu v osviti* [Genesis of the activity-based approach methodology in education]. *Innovatsiina pedahohika*. Vypusk 48. T. 1. P. 27-31. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.1.5> (in Ukrainian)
4. Lytvyn V. (2021) *Suchasni aspekty orhanizatsii neformalnoi osvity maibutnikh pedahohiv* [Modern aspects of organizing informal education of future teachers]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity. Seriiia «Pedahohichni nauky»*. Vyp. 17 (46). P.63–75. DOI: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-17\(46\)](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2021-17(46)) (in Ukrainian)
5. Melnyk I., Volokh L. (2023) *Skladovi konkurentozdatnosti maibutnoho pedahoha doshkilnoi osvity* [Components of the competitiveness of a future preschool teacher]. *Acta Paedagogica Volynienses* (5), P. 15–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.5.3> (in Ukrainian)
6. *Nakaz MON Ukrainy №1456 vid 21.11.2019. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 012 «Doshkilna osvita» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity* [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1456 dated November 21, 2019. On approval of the higher education standard in the specialty 012 «Preschool Education» for the first (bachelor's) level of higher education] URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf> (in Ukrainian)
7. Pavlyk N. P. (2018) *Teoriia i praktyka orhanizatsii neformalnoi osvity maibutnikh sotsialnykh pedahohiv : monohrafiia* [Theory and practice of organizing informal education of future social educators: monograph]. *Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka*. 350 p. (in Ukrainian)
8. *Polozhennia pro vyznannia rezultativ navchannia, zdobutykh shliakhom neformalnoi osvity v Prykarpatskomu natsionalnomu universyteti imeni Vasylia Stefanyka* [Regulations on the recognition of learning outcomes acquired through non-formal education at the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University]. *Vvedeno v diiu nakazom rektora 24.11.2022 r. № 672*. URL: https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/05/02-07.33_2022-polozhennia-pro-vyznannia-rezultativ-navchannia-zdobutykh-shliakhom-neformalnoi-osvity-v-prykarpatskomu-natsionalnomu-universyteti-imeni-vasyli-stefanyka.pdf (in Ukrainian)
9. *Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity»*. [On the approval of the professional standard «Preschool education teacher»]. № 755-21 vid 19 zhovtnia 2021 r. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (in Ukrainian)
10. Shapochkina O. V. (2012) *Suchasni tendentsii rozvytku neformalnoi osvity maibutnikh uchyteliv u Nimechchyni* [Current trends in the development of non-formal education of future teachers in Germany]: *avtoref. dys. kand. nauk*. Kyiv. 22 p. (in Ukrainian)